КАТАРИНА ДМИТРОВИЋ

ХУМКА ИЗ РАНОГ БРОНЗАНОГ ДОБА НА ЛОКАЛИТЕТУ РАЈИЋА БРДО КОД ГУЧЕ

Катарина Дмитровић,
СЦГ 32000 Чачак
Народни музеј

UDK: 903.5(497.11)

Подручје Драгачева је одавно познато у литератури и међу познаваоцима по великом броју тумула, који се помињу и под именом комплекс тумула Марковица – Негришори. Истраживања тумула су се одвијала још од краја XIX века[1], а нарочито су интензивирана и извођена по захтевима модерне археолошке методе после оснивања археолошког одељења Народног музеја у Чачку 1955. године.[2]

Потес Рајића брдо смештен је западно од варошице Гуче, на граници према Горњој Краварици, на заравњеној планинској греди која се пружа правцем северозапад - југоисток (Т. I). Локалитет је обишла екипа археолога Народног музеја у Чачку 1987. године[3], и том приликом је уочена само једна хумка земљане конструкције, димензија 14 x 12 m, прилично заравњене калоте, делимично оштећена на јужном периферном делу за око 1/3 трасирањем сеоског пута Гуча – Горња Краварица (Т. IV, сл.1). Утврђено је да је централни гроб, отворен и оштећен (Т. IV, сл.2). Ради се о скелетно сахрањеном покојнику у згрченом положају положеном у камени саркофаг, који је прекривен већом каменом плочом. In situ су се налазиле само кости руку одрасле особе, док су остале кости биле испреметане и остављене у гробној конструкцији. На основу затеченог положаја руку могло се закључити да је покојник био положен на десни бок са рукама савијеним у лактовима и са шакама

[1] Л. Никитовић, М. Стојић, Р. Васић, *Мојсиње, некропола под хумкама из бронзаног и гвозденог доба*, Чачак, 2002, 13, са старијом литературом.

[2] М. Икодиновић, *Сахрањивање под хумкама бронзаног доба у чачанском крају*, каталог изложбе, Чачак, 1985; Л. Никитовић, М. Стојић, Р. Васић, *нав.дело*, 13 - 20.

[3] За локалитет се сазнало по пријави Д. Шушића, секретара Дома културе у Гучи. Хумка се налазила на имању Д. Рајића, к.п.бр.1296/2 КО Гуча. Дубљим орањем је откривена у центру хумке масивна камена плоча.

испред лица. Уз јужну ивицу саркофага, на нивоу основе гроба, отприлике испред карлице, лежао је један мањи фрагментован суд коничног облика. С обзиром на оштећење гробне конструкције, одлучено је да се предузму заштитна археолошка ископавања[4] и хумка истражи у целости.

Истраживања су организована већ наредне, 1988. године. Хумка је ископавана по координатном систему са контролним крацима, ширине 0,80 m, усмерених ка главним странама света. Контролни крак је постављен тако да не прелази преко центра хумке, већ је померен према југу и скоро прати обалу пута којим је пресечена и оштећена хумка. На тај начин је очуван део хумке обухваћен са два сегмента, и то сегментом Д (између западног и северног крака) и сегментом А (између северног и источног крака) (Т. II).

У углу сегмента А је истражена гробна конструкција у облику ковчега (Т.V сл.3) од масивних шкриљастих плоча, оријентације југозапад-североисток, које затварају правоугаони простор димензија 1,15 x 0,50 m, дубине 0,30 m. Краће странице су од монолитних масивних камених плоча, док су подужне странице састављене од по две плоче на преклапање, дебљине и до 7 cm. Подужне странице прелазе преко краћих у дужини од 14 – 24 cm и за 17 cm су дубље укопане у здравицу, док је укупно укопавање гробне конструкције у здравицу 37 cm (Т. III, 2). Подница ковчега, на коју је био постављен покојник, је састављена од танких, шкриљастих плочица и само је делимично очувана. Приликом оштећења гробне конструкције сигурно је поремећено и дно (Т.VI, сл.5). Као прекривач је служила монолитна камена плоча димензија 1,60 m x 1 m x 0,06 m.

Саркофаг је постављен директно на слој интензивног гара, дебљине 5 – 10 cm (Т. III, 3). У земљи око гробне конструкције, на радијалној површини у пречнику од око 7 - 8 m јавља се сивкасти слој земље са траговима гара и то под благим нагибом од центра према периферији (0,40 m у центру – 0,70 m, на периферији хумке), с тим да су остаци гарежи најинтензивнији управо испод гробне конструкције. На овом нивоу није било трагова гореле земље, што указује да је гареж пренета са неког другог места и расута по заравњеној основи хумке припремљеној за постављање централног гроба. Поред гарежи, на овој површини није било никаквих покретних налаза. С обзиром да је различит ниво здра-

[4] Ископавања су обављена у септембру 1988. године у организацији Народног музеја у Чачку. Стручну екипу су сачињавали археолози Милена Икодиновић, руководилац истраживања, и Лидија Никитовић.

вице у центру и на периферији хумке, а са тим у вези и различита дебљина сивкастог слоја са гаром, може се закључити да је овим слојем извршена незнатна нивелација терена пре насипања хумке и на тај начин формирана првобитна основа хумке припремљена за централни гроб. Насип хумке је констатован у слоју од црвенкастомрке земље који садржи иситњену шкриљасту стену.

После скидања каменог ковчега, уочена је још једна конструкција, која је лежала испод северозападне подужне странице саркофага (Т. VI, сл. 6). Састојала се од једног низа хоризонтално поређаних масивних плоча у дужини од 1,52 m, просечне ширине од 23 cm, и дебљине и до 8 cm. Поменута конструкција је вероватно служила као фундамент странице саркофага.

Као гробни прилог налазио се судић коничног облика, равног дна и заравњеног обода незнатно извученог на спољну страну (Т. III,1). Из обода полази једна пластична дршка, језичастог облика, повијена на доле. Суд је неуједначено мрко црвенкасте и тамносиве боје са танком глачаном превлаком. Димензије суда износе: пречник обода 7,9 x 8,5 цм, пречник дна 5,5 cm и висина 4,2 cm. На локалитету »Шумар« у Белотићу, хумка 15, је на каменој гробној конструкцији откривен истоветни примерак. Према мишљењу М. Гарашанина, овај тип суда представља рану појаву, с почетка металног доба, и може се повезати са извесним типовима који у Словачкој прате Вучедолску групу, која је ту истовремена са Nagyrev групом.[5] Слични примерци су идентификовани међу материјалом из Nagyrev комплекса.[6]

На основу досадашње истражености Драгачева, може се закључити да је гробна конструкција у облику каменог саркофага са или без покојника, карактеристична за рано бронзано доба.[7] У Драгачеву, овај тип сахране имамо на неколико локалитета: Бабињак у Доњој Краварици, хумка 1[8], Ошљевац у Турици хумка 1 гроб 3[9], Руја у Дуча-

[5] Д. и М. Гарашанин, *Ископавања тумула у комплексу Белотић – Бела Црква 1959. и 1960. године*, Зборник радова Народног музеја III, Београд, 1960/1961, 61, сл. 13; M. Garašanin, *Grupa Belotić – Bela Crkva*, PJZ IV, Sarajevo, 1983, 713, T.XCIX/1.

[6] Rosza Schreiber – Kalicz, *Komplex der Nagyrev-Kultur*, in: Kulturen der Frühbronzezeit das Karpatenbechens und Nordbalkans, Beograd, 1984, T. XXXVI/15, XLIII/14.

[7] Л. Никитовић, М. Стојић, Р. Васић, *нав.дело*, 28.

[8] Л. Никитовић, *Прилог проучавању празних гробова у бронзаном добу Драгачева*, Зборник радова Народног музеја XXXI, Чачак, 2001, 8, сл.3; M. Ikodinović, *Babinjak, D. Kravarica*, Arheološki pregled 14, Beograd, 1972, 46.

[9] Л. Никитовић, *Праисторијска хумка у селу Турици код Гуче и њен значај у раном бронзаном добу Драгачева*, Зборник радова Народног музеја XXIV, Чачак, 1994, 31, сл.1.

ловићима, хумка 10 гроб 1 и хумка 12 гроб 1,[10] Ивково брдо у Крстацу, хумка 1.[11] Постојање гарежи на и око гробног места може се повезати са ритуалним радњама пре сахране – посвећивање и ритуално чишћење гробног простора ватром. Сличан ритуал је констатован и на локалитету Руја у Дучаловићима, хумка 12, гроб 1.[12]

Нешто западније, у ужичком селу Рибашевина, постоји блиска аналогија за овај тип сахране, такође датована у рано бронзано доба. Да се слична гробна архитектура користи у наредним фазама бронзаног доба потврђују две гробне конструкције, такође из ужичког краја, на локалитетима Губин До недалеко од Рибашевине и Душковац северно од Пожеге, које су на основу гробних прилога сасвим поуздано датоване у средње бронзано доба.[13]

Треба напоменути да је на истој планинској греди, на око 500 m западније, истражена праисторијска хумка на локалитету Ошљевац у Турици у којој су констатоване две гробне целине из раног бронзаног доба. [14]

Хумка 1 на локалитету Рајића брдо код Гуче је земљане конструкције, доста заравњене калоте, формирана ради само једне сахране у центру тумула. Гробна конструкција је у облику каменог саркофага од шкриљастих, масивних плоча, делимично укопана у здравицу у којој се налазио склетено сахрањен покојник у згрченом положају. Основа хумке је припремљена нивелацијом терена - насипањем сивкастог слоја са гаром, а насипање је вршено црвенкастомрком земљом са иситњеним шкриљцем. Висина хумке је свакако била већа, с обзиром да је гробна конструкција у тренутку откривања лежала непостедно испод хумусног слоја на дубини од 0,14 m, у односу на нулту тачку постављеног центра хумке. На основу општег изгледа хумке, анализе гробне архитектуре, положаја скелета и типолошких карактеристика гробног прилога, можемо је датовати у рано бронзано доба.

---

[10] К. Дмитровић, *Резултати археолошких истраживања праисторијске некрополе под хумкама на локалитету Руја у Дучаловићима*, Зборник радова Народног музеја XXXII, Чачак, 2002, 8, 12, сл. 1 - 5.

[11] L. Nikitović, *Krstac – Ivkovo brdo, nekropola sa humkama iz bronzanog doba*, Sahranjivanje u bronzano i gvozdeno doba, Simpozijum, Čačak, 2003, 11-12, T.VI/2.

[12] К. Дмитровић, *нав. дело*, 12.

[13] M. Zotović, *Arheološki i etnički problemi bronzanog i gvozdenog doba Zapadne Srbije*, Titovo Užice – Beograd, 1985, 34.

[14] Л. Никитовић, *Праисторијска хумка у селу Турици код Гуче*, 29 – 36.

MOUND FROM EARLY BRONZE AGE FROM SITE RAJIĆA BRDO NEAR GUČA

Prehistorical mound on the site Rajića brdo is situated not far from Guča in the Dragačevo region. This mound was discovered due to the plowing, when the central grave was destroyed and the bones of the deceased were mostly dislocated. It was established that it represents a mound completely made of earth, dim. 12 x 14 m, leveled, damaged by the passage of a village road, made for only one funeral in the center of tumulus. The sceleton of the deceased was in the crouched position lying in the coffin made of stone slabs rectangular in shape. The only grave good was a small ceramical vessel, conical in shape with one handel. The stone coffin was lying directly on the layer with intensive traces of soot, that testifies of clensing ritual of the funeral place.

According to the analysis of the mound, grave architecture, position of the deceased and typological characteristic of the grave good, it can be considered that the mound was established in the Early Bronze Age.

Katarina Dmitrovic

TERTRE DU DÉBUT DE L'ÂGE DE BRONZE

Un tertre préhistorique a été découvert sur le site de Rajića Brdo, non loin de la petite ville de Guča, dans la région de Dragačevo. Ce tertre a été mis au jour par suite du défonçage qui avait endommagé la tombe centrale et dérangé les ossements. Lors des fouilles archéologiques, il a été établi que le tertre, long de 14 mètres et large de 12, ne recouvrait qu'une seule sépulture. Le défunt, recroquevillé et posé sur le côté droit, était déposé dans un sarcophage, construit avec des plaques de schiste. Il était accompagné d'un récipient conique, grossièrement façonné et muni d'un manche en forme de languette, recourbé vers le bas. Le sarcophage était placé sur une couche de suie d'un noir intense, ce que l'on pourrait relier aux cérémonies rituelles de "purification" et de bénédiction de l'espace destiné à la déposition du défunt.

Étant donné l'aspect général du tertre, l'espèce d'architecture funéraire, la position du défunt, le type du récipient et ses caractéristiques, on peut conclure que le tertre découvert sur le site appelé Rajića Brdo fut constitué au début de l'âge de bronze.

Katarina Dmitrović

Табла I

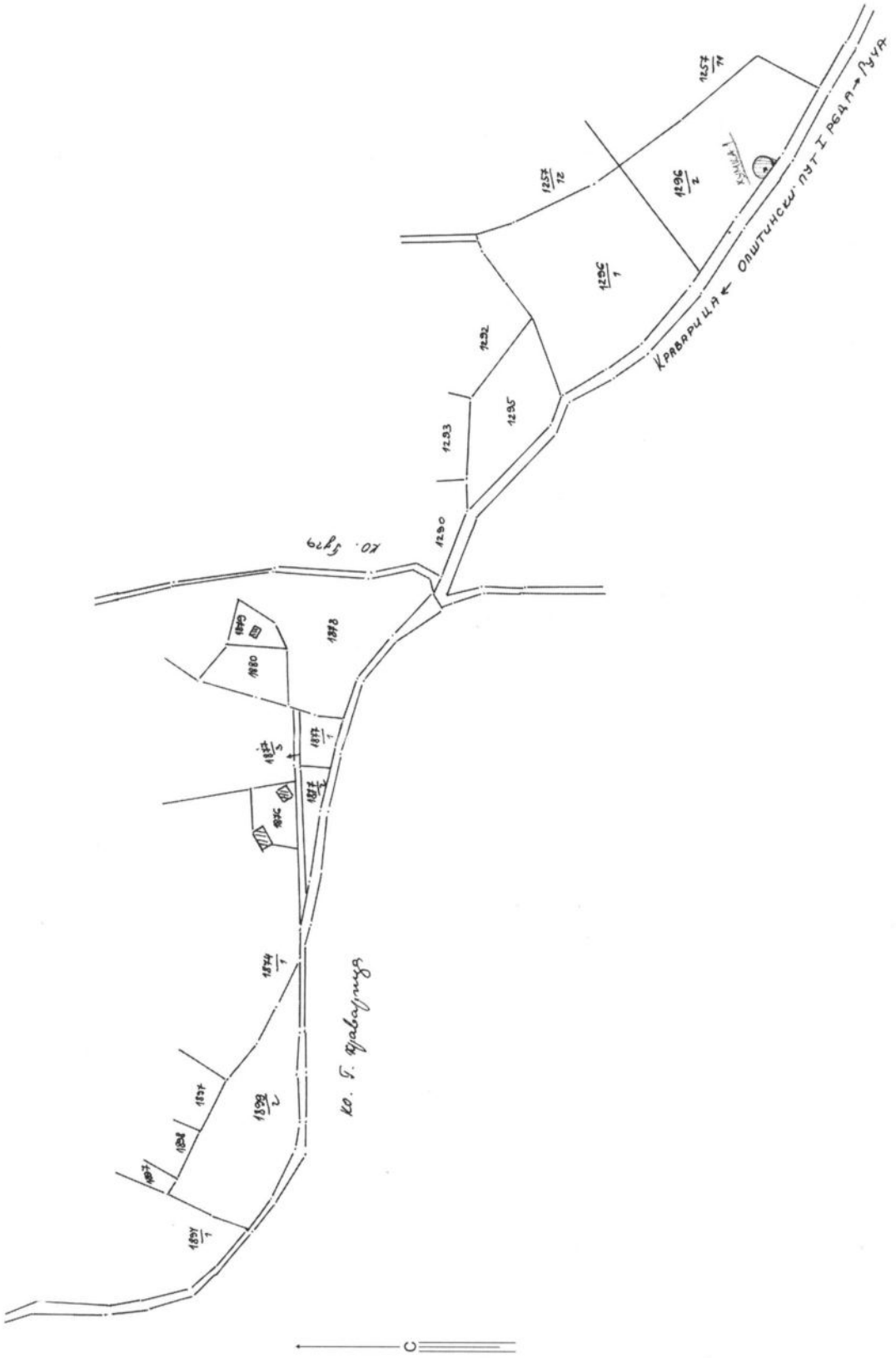

Положај хумке I

Табла II

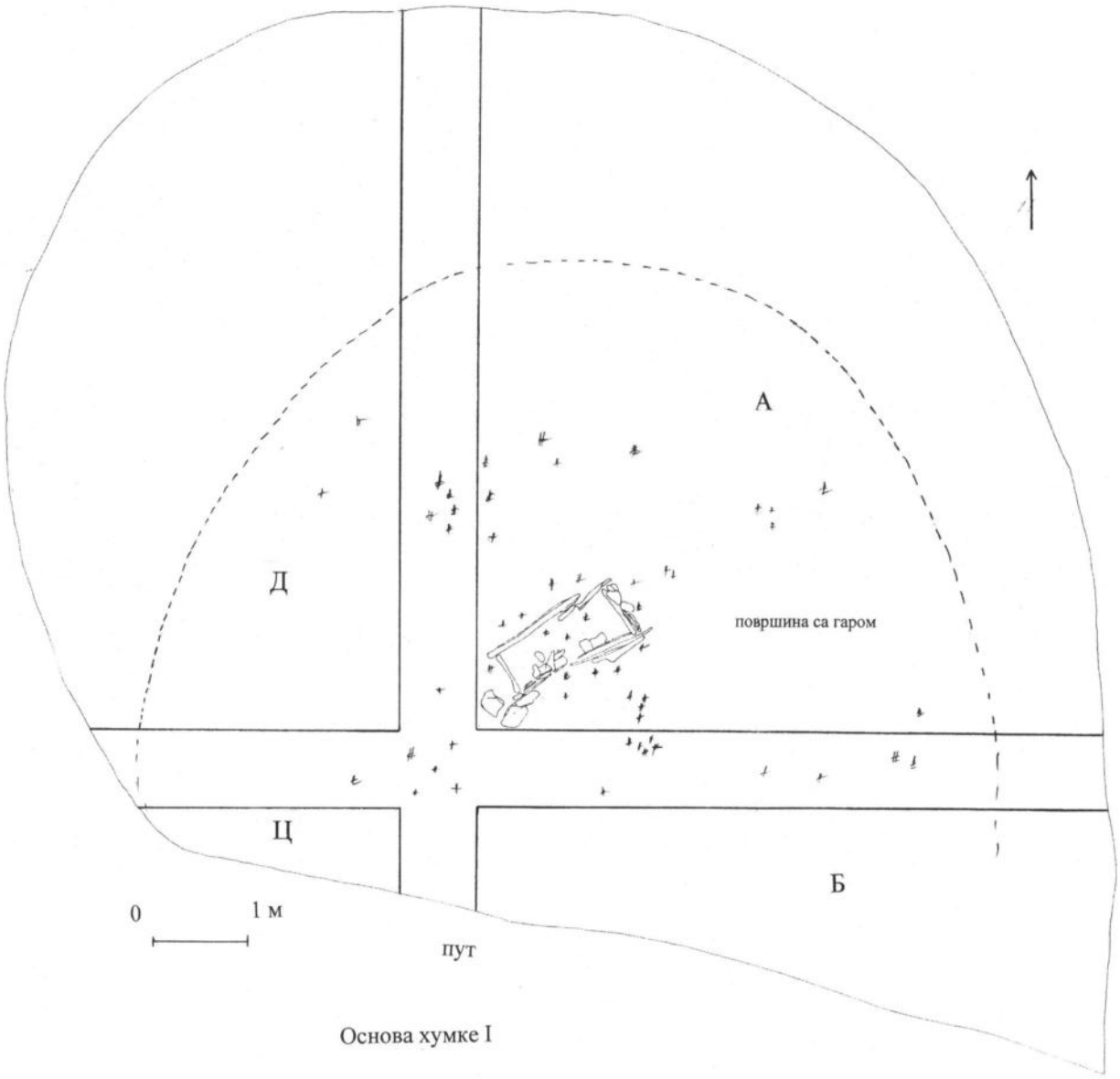

Основа хумке I

Основа хумке I

Табла III

1. Гробни прилог

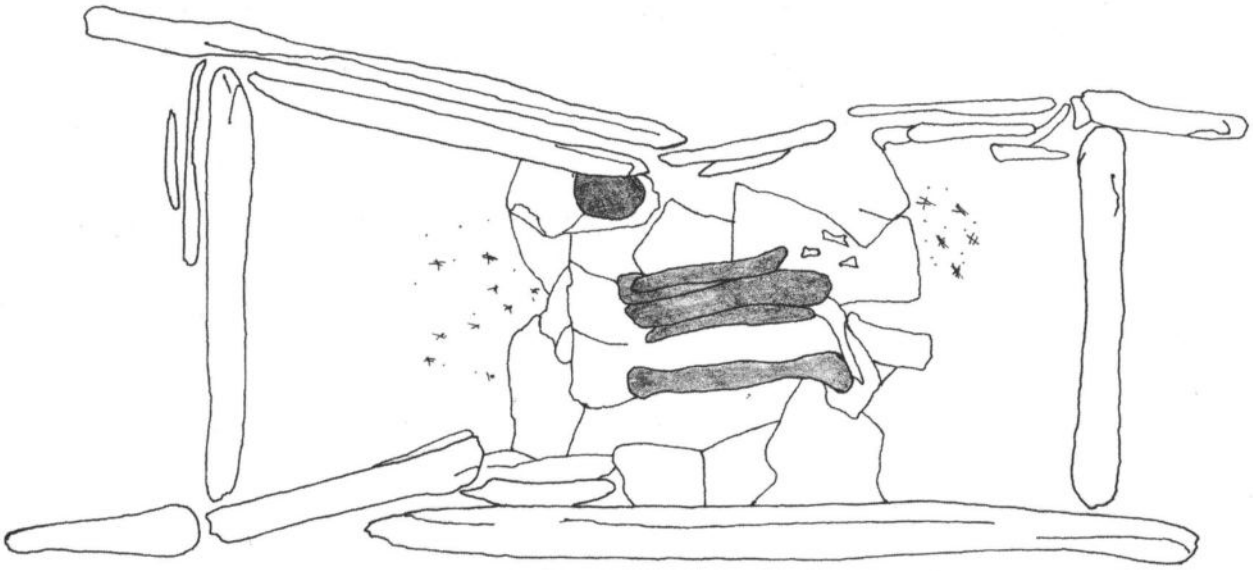

2. Основа гробне конструкције

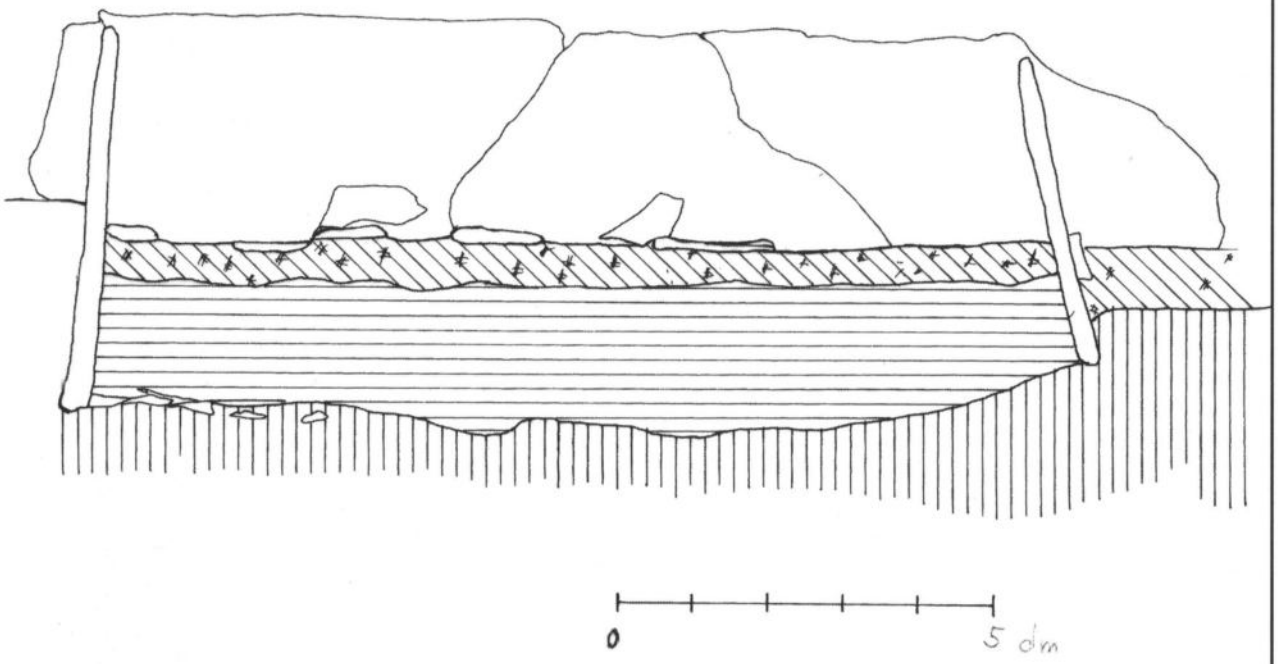

3. Пресек гробне конструкције

сл. 1 Општи изглед хумке

сл. 2 Изглед поремећеног гроба

сл. 3 Сегмент А са гробном конструкцијом

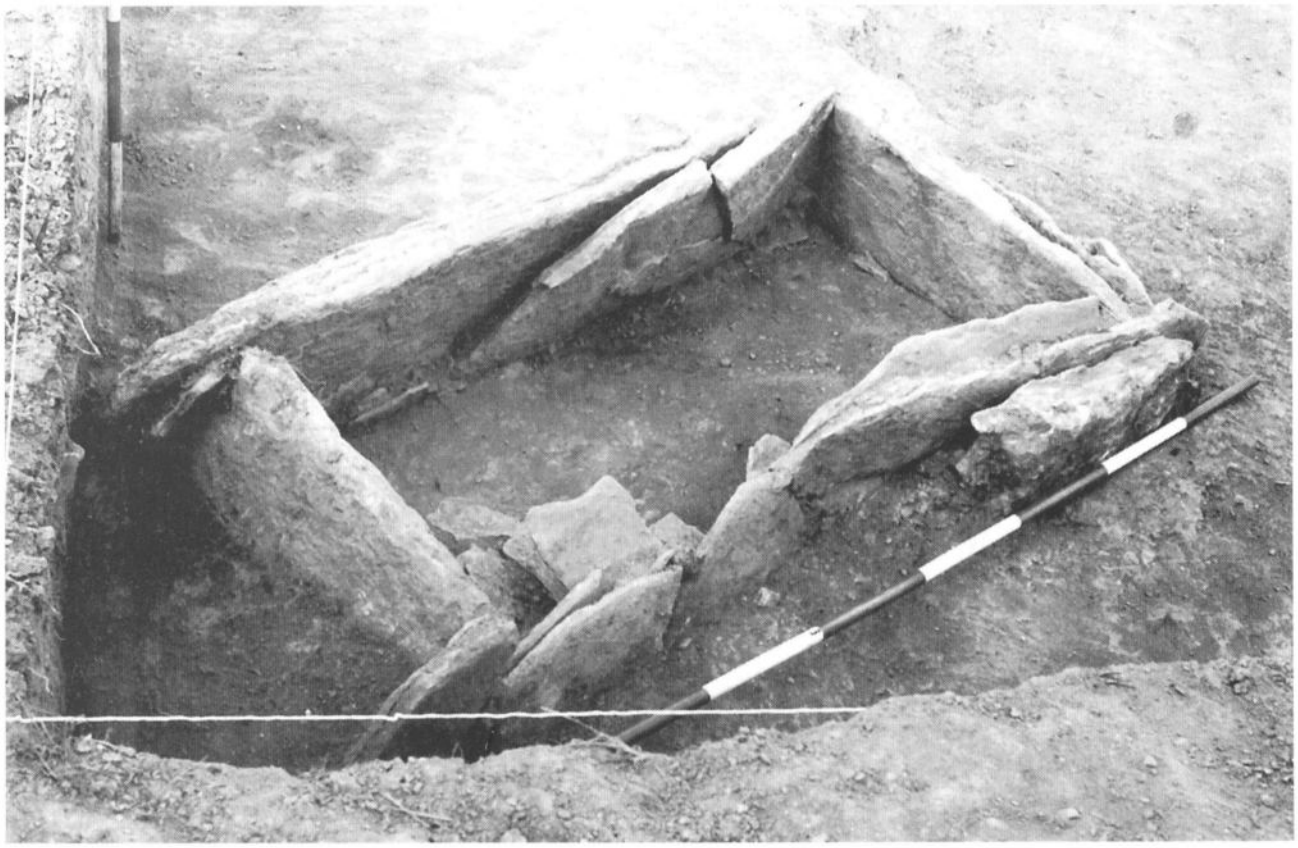

сл. 4 Камени ковчег

сл. 5 Пресек каменог ковчега

сл. 6 Конструкција од камена испод подужне странице каменог ковчега